

מקץ ב

וואס דאס מיינט אז ער איז כלל ניט בטוח אז זיי וועלן צוריקברענגען (שמעון און) בנימין: איז דעריבער מוז מען לערנען אז „ואל שדי יתן לכם רחמים“ איז ניט קיין דיבור וסיפור של הבטחה, בהמשך הדיבור לבניו, נאָר (א) באַזונדער ענין — אַ תפלה: יהי רצון אז וד' יתן לכם רחמים — אָבער דע-מאַלט ווערט קשה פאַרוואָס שטייט „ואל גו“, מיט אַ וואָי החיבור? —

דערפאַר איז רש"י מפרש דעם קשר הדברים: „מעשה“ — נאָך דעם אַלעס וואָס ער האָט זיי פריער אָנגעזאָגט (מיטצונעמען אַ „מנחה“, „כסף משנה“ און אויך „את אחיכם“ — בנימין). אינעם חסרים כלום אלא תפלה הריני מתפלל עליכם — פעלט שוין גאַרניט פון דעם וואָס איר דאַרפט טאָן פאַר דער הצלחה, נאָר בלויז „תפלה כו“.

ס'איז אָבער ניט מובן, ווי איז מתאים צו זאָגן אַז „מעשה אינעם חסרים כלום“ אלא תפלה?⁴

(4) להעיר שבב' כת"י (שתח"י) ליתא תיבת „כלום“ בפרש"י.

(5) ברא"ם מס"ם, וכך הוא בתנחומא. אמנם בתנחומא לפנינו נאמר (פרשתנו ט בסופו) רק „ואף יעקב כששלח את בניו למצרים נתפלל עליהם שנאמר ואל שדי. ושם יוד: שהרי יעקב אבינו עדיין הי' בנימין אצלו והקדים להתפלל עליו שנא' ואל שדי כו. [לכאורה הי' אפ"ל שמקורו דרש"י מב"ר (פצ"א בסופה. וראה יפ"ת הארוך שם): אמר להם הרי הכסף והרי הדורון והרי אחיכם צריכין אתון מלתא אחריי אמרי לי' צלותך אנו בעיין אמר להון אם צלותי אתון בעיין ואל שדי יתן כו' — אבל אין כל רמז בפרש"י (ובדוא לא בפשש"מ) — שהשבים בקשוהו להתפלל].

א. נאָכדעם ווי יעקב אבינו האָט מסכים געווען אז זיינע זין זאלן ווידער גיין קיין מצרים און האָט זיי אָנגעזאָגט „זאת עשו קחו מזמרת הארץ וגו'“ וואָס מ'זאָל ברענגען צו יוסף, „וכסף משנה קחו בידכם גו' ואת אחיכם קחו וקומו שובו אל האיש“, האָט יעקב אויסגע-פירט² „ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח גו“.

שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „ואל שדי“ און איז מפרש „מעשה אינעם חסרים כלום אלא תפלה הריני מתפלל עליכם“ (און דערנאָך איז ער ממשיך בביאור הענין „ואל שדי — שדי בנתינת רחמי כו“).

וואָס איז דאָ שווער אין פסוק וואָס רש"י דאַרף זיך דערויף שטעלן און באַ-וואָרענען מיט זיין פירוש „מעשה כו“? זאָגן מפרשים³: פון פשטות הכתובים איז משמע אַז דאָס אַלץ איז איין המשך דיבור וסיפור — נאָך דעם דערציילן די נייטיגע הכנות „זאת עשו וגו'“ און „וקומו שובו אל האיש“ פירט יעקב אויס און זאָגט (דערציילט) מיט אַ זיכערקייט „ואל שדי יתן לכם רחמים . . ושלח לכם את אחיכם אחר ואת בנימין“, אַז אויספאַלגנדיק דאָס פריערדיקע וועט איר געוויס צוריקקומען מיט (שמעון און) בנימין —

און וויבאַלד אז ס'איז שווער אזוי צו לערנען, ווייל יעקב האָט דאָך אויס-געפירט „ואני כאשר שכלתי שכלתי“,

(1) פרשתנו מג. יא"ג.

(2) שם, יד.

(3) ראה רא"ם, גיא, משכיל לדוד, באר יצחק.

הבחירה¹¹, ובמילא פאדערט זיך נאָר תפלה, "והריני מתפלל עליכם".

ולפי פירוש קומט אויס, אַז דער פשט פון „מעטה אינכם חסרים כלום אלא תפלה" איז בהיפך מהנ"ל: ניט אַז מ'האט שוין אַלץ געטאָן און עס פעלט אויס בלויז תפלה, נאָר אדרבה, עס איז ניט נויטיק קיין שום זאך, די איינציקע זאך וואָס מ'דאַרף איז נאָר תפלה.

אַבער פירוש זה איז לכאורה ניט הולם דעם לשון פרש"י, ווייל לפ"ז וואלט רש"י געדאַרפט אויסטייטשן דאָס בפירוש, אָדער עכ"פּ משמיט זיין דעם ווארט „מעטה" (בתחילת פירוש). פשטות לשון רש"י „מעטה אינכם חסרים כלום אלא תפלה" איז משמע, אַז דאָס ווערט געזאָגט בקשר מיט די פריער-דיקע ציוויים — אַז איצט, נאָכן באַ-וואָרענען כל ענינים דלעיל, פעלט מער גאַרניט, חוץ תפלה, וכפירוש רוב המפרשים הנ"ל.

ג. ויש לומר הביאור בזה:

די לשונות שבתורה, אין וועלכע מען זאָגט אַז הש"ת וועט געבן טוב, ברענ-גען אַ ישועה וכדומה, זענען אין צוויי אופנים: בדרך ברכה אָדער בדרך תפלה. דער חילוק ביניהם איז פאַרשטאַנדיק בפשטות אויך פון די פסוקים וועלכע מ'האט שוין געלערנט:

די זאך פון תפלה איז — אַז ווען מען געפינט זיך אין אַן ענגן מצב, צי אין אַן עת צרה מצד אַ סכנה ר"ל (ווי ס'איז גע-ווען דער פאל ביי יעקב ווען ער האט געהערט אַז עשו „הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו"¹²), אָדער מצד אַ צורך והכרח מיוחד (ווי באַ יצחק ורבקה בעת

תפלה איז דאָך אַן ענין הכי עיקרי — און ווי מען געפינט ביי יעקב'ן גופא, בנוגע הצלתו מעשו, אַז לכל לראש האט ער מתפלל געווען, דערנאָך האט ער געטאָן פעולות בדרך הטבע „ויקח' מן הבא בידו מנחה גו"¹³;

איז פאַרוואָס האט יעקב' גענוצט אַ לשון וועלכער באדייט אַז תפלה איז כאילו אַ דבר נוסף, אַ דבר טפל, וואָס קומט נאָכן באַזאָרגן (ע"י המנחה כו') אַלע ענינים עיקריים?

ב. דער מהרש"ל¹⁴ לערנט דעם תוכן פירוש רש"י באופן אחר:

יעקב האט געזאָגט לבניו: אַלץ וואָס מען דאַרף טאָן אין דרך הטבע אויף מפיס זיין דעם אדון אין מצרים איז גע-וואָרן באַוואָרנט דורך „זאת עשו קחו גו": און אויב דאָס וועט ניט העלפן — איז דאָס דערפאַר וואָס די סיבה איז ניט דער רוגז פון דעם אדון אין מצרים (וואָס דאָן וואלט מען אים געדאַרפט מפיס זיין), נאָר דאָס איז — „השגחה פרטית וסיבת אלקים הוא ולא בדרך

(6) וישלח לב, י"ד ואילך.

(7) שם לב, י"ד ואילך.

(8) ומה שבפרש"י שם (לב, ט) „התקין עצמו לשלש דברים לדורון ולתפלה כו" — שמקדים דורון לתפלה — י"ל שזהו לפי שמתחלה שלח יעקב „למצוא חן בעיניו" (שם, ו). שחשב שאינו עת צרה, אבל לאחר ש. וישבו המלאכים גו באנו גו אל עשו וגם הולך לקראתך גו", התפלל תחלה ואח"כ הכין הדורון — ראה בכ"ז לקו"ש חט"ז ע' 271.

(9) ראה ע"ז הדרוש באלשיך כאן (בדפוס וורשא תרל"ט וצילומי — עקה, ב) ובצורור המור (מג, יא), שגם כאן התקין עצמו לדורון ולתפלה ולמלחמה. וראה צפ"ע עה"ת כאן (מג, יא) „אבל לא למלחמה". וכ"ה באברבנאל כאן. ואכ"מ.

(10) יריעות שלמה כאן, הובא (בקיצור) גם בשפ"ח כאן.

(11) ל' היריעות שלמה.

(12) וישלח לב, ז.

די ווענדונג (אינגאנצן) צום אוי-
בערשטן, מ'איז מתפלל לה' ער זאל
העלפן דעם פאר וועמען מ'איז מתפלל
(ווי תפלת יצחק ויעקב הנ"ל ויעתר
יצחק לה'), "הצילני נא מיד אחי גו"²⁰;
משא"כ א ברכה ווערט געזאגט צו דעם
וועמען מ'איז מברך, ע"ד ווי בברכת
יצחק ליעקב, ויתן לך²¹.

אויך: ביי תפלה ווערט בכלל גענוצט
דער לשון הוי' אדער אלקים, נישט אל-
ש-די: בא ברכה געפינט מען דעם לשון
אל-ש-די, ווי יצחק האט געזאגט צו
יעקב²², ואל-ש-די יברך אותך ויפרך
גו' ויתן לך את ברכת אברהם גו'²³.

ד. ע"פ כ"ז שטעלט זיך די שאלה דא
אין דעם פסוק, ואל-ש-די יתן לכם
רחמים:

דא איז דאך געווען אז "ענגער" מצב,
עס האט אויסגעזען ווי אן עת צרה, ווי
יעקב האט געזאגט גלייך ביים הערן פון
די שבטים וועגן מהלך הענינים — אז
שמעון איז פארהאלטן געווארן אין
מצרים און מ'דארף אויך ברענגען דארט
בנימין — "אותי שכלתם יוסף איננו
ושמעון איננו ואת בנימין תקחו עלי היו
כולנה"²⁴; און יעקב האט אזוי שטארק
ניט געוואלט אז בנימין זאל גיין אין
מצרים, אז ער האט געזאגט²⁵, "לא ירד
בני עמכם כי גו' והורדתם את שיבתי
ביגון שאולה". און עס האט געדויערט

זיי האבן א לאנגע צייט נישט געהאט קיין
קינדער), דעמאלט איז מען אויף דעם
מתפלל צום אויבערשטן (ווי מ'געפינט
אין דער תורה אין די דערמאנטע פאלן,
אז יעקב האט תפלה געטאן צו השי"ת
"הצילני נא מיד אחי מיד עשו", און
יצחק, ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו
כי עקרה היא¹⁵).

ברכה איז ענינה — ס'זאל צוקומען א
תוספת טובה¹⁶ אין דעם מצב ההווה. ווי
מ'זעט עס אינעם לשון הברכה וואס
שטייט ביי אברהם¹⁷, ואברכך . .
ואברכה מברכך: און אזוי ביי יצחק¹⁸,
ויברכהו ה', ויזרע יצחק בארץ ההיא
וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכ-
הו ה'¹⁹ — די ברכה איז באשטאנען אין
דעם וואס ס'איז אויסגעוואקסן הונדערט
מאל אזויפיל.

און דאס איז אויך דער תוכן פון די
אנדערע ברכות, ווי ברכת יצחק צו
יעקב, ויברכהו . . ויתן לך האלקים
גו'¹⁹ וכיו"ב בשאר ברכות שבתורה.

פון די בולטע אונטערשיידן צווישן א
ברכה אדער א תפלה: אין א תפלה איז

(13) שם, יב.

(14) תולדות כה, כא.

(15) וכן לפניו בשייכות לאבימלך, ועתה השב גו'
ויתפלל בעדך וחי', ויתפלל אברהם גו' (וירא כ, ז,
שם, יז): תפלת אברהם בעבור סדום — שם יח, כג
(וכפרשי') ואילך. ועוד, וראה בית אלקים (להמביט)
שער התפלה פיית כל התפלות שהוזכרו במקרא,
אשר בכ"א מהן היו בתוכן הנזל.

(16) ראה ספר השרשים להרד"ק ערך ברך, כי
הברכה תוספת הטובה. וראה גם בית אלקים שם
רפ"כ.

(17) לך יב, ביג. וראה פרשיי שם.

(18) תולדות כו, יב ובפרשיי שם. ועדיו הוא
בלשון הברכה שם, ג"ד. וראה גם (בנוגע לאברהם
ויצחק) וירא כב, יז ובפרשיי שם.

(19) תולדות כו, כו ואילך. ועדיו שם כה, ג"ד.

(20) או תפלת אברהם עבור אבימלך, סדום (הנזל

הערה 15).

(21) ועדיו הוא בלשון ברכת ה' (הנזל הערה 17,

18).

(22) שם כה, ג"ד.

(23) וכן בברכת ה' ליעקב לפני לידת בנימין

(וישלח לה, יא).

(24) פרשתנו מב, לו.

(25) שם, לח.

(— שדי בנתנית רחמיו וכדי³¹ היכולת בידו ליתן) יתן לכם רחמים³²,

און דאס וואס עס שטייט אין תורה נאך „ואל שדי יתן לכם רחמים“ ניט לשון תפלת יעקב, פאָרענטפערט רשי בהמשך לשונו „מעטה אינכם חסרים אלא כו“, כדלקמן.

ה. דער ביאור אין דעם:

כשם ווי יעקב האָט געזען אז דער גאנצער ענין איז היפך הרצוי. אזוי האָבן די שבטים בינם לבין עצמם אויך געזען אז דאָס איז אַ צרה ועונש, ווי זיי האָבן געזאָגט (כנל) נאָך זייענדיק אין מצרים „אבל אשמים אנחנו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת“ (און אויך דער- נאָך (כחזרתם לאביהם), ווען זיי האָבן אויסגעפונען אז הושב כספם, איז „ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלקים לנו“³³).

אָבער אין זייערע רייד צו יעקב'ן האָבן זיי דאָס ניט געקענט מגלה זיין (אז זיי פילן דערין אז דאָס איז אַן ענין של עונש אויף מכירת יוסף) כמובן; צו יעקב'ן האָבן די שבטים גערעדט וועגן דעם ניט ווי וועגן אַ מצב של (עונש ובמילא —) צרה, נאָך ווי דאָס וואָלט געווען אַ זאָך וועלכע קען פאסירן³⁴ ע"פ טבע.

ביז „כילו לאכול את השבר“²⁶ און דער- נאָך אַ שקלא וטריא פון יעקב און יהודא.

און ערשט נאָכדעם ווי יהודה האָט געטענה'ט „בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש ואנו כולנו מתים ברעב אם לא נלך“²⁷, האָט יעקב מסכים געווען.

נאָכמער: אויך די שבטים האָבן אָנער- קענט אז דאָס איז אַ צרה, ווי זיי האָבן עס פריער בפירוש געזאָגט²⁸ „אבל אשמים אנחנו גר' על כן באה אלינו הצרה הזאת“.

איז דאָך לכאורה אַ דבר הפשוט, אז אין אזא מצב פאָדערט זיך לכל לראש דער ענין פון תפלה לה', אז ער זאָל אויסלייזן פון דער צרה. פאָרוואָס האָט יעקב דאָס געזאָגט מיט אַ לשון ותוכן פון אַ ברכה „ואל שדי יתן לכם רח- מים“ (און ווי דער מדרש²⁹ זאָגט טאָקע אויך דאָ „מה ראה יעקב לברכם באל- שדי“)?

דעריבער באַוואָרנט רשי און איז מפרש ומחדש, אז וויבאלד ס'איז נויטיק דער ענין התפלה, דערפאָר האָט יעקב אבינו געזאָגט „הריני מתפלל עליכם“; און דאָס וואָס ער האָט געזאָגט „ואל שדי יתן לכם רחמים“, איז עס ניט דער לשון התפלה (דאָס ווערט ניט דער- מאַנט)³⁰ — נאָך דאָס איז סיפור תוכן כוונת און תכלית התפלה, ווי רשי טייטשט אָפּ בהמשך לשונו „ואל שדי

(31) ובדפוס שני דפרשי „ובידו היכולת ליתן“ יכן הגי' ב.שם אפרים.

(32) והמשך זה דפרשי אינו דיה ופי' חדש, אלא (כתוך — ו) בהמשך לדברי רשי לפניו (וכמדובר כמ"פ). ובדפוס א' וב' (וכמה כתי' שתח"י) הלשון:

הריני מתפלל עליכם אל שדי די בנתנית כו'!
(33) מב, כת.

(34) ובאמת איז שגם לדעתם הי' כאן „צרה“, אבל לא ראו בזה טכנה ממש כמו יעקב, דהרי בעיני יעקב הי' בהורדת בנימין סכנה „פן יקראנו אסון, כיון

(26) פרשתנו מג, ב.

(27) פרשי שם, ח.

(28) שם מב, כא.

(29) נתחומא פרשתנו יו"ד. ועד"ז בדעת זקנים מבעלי התוס' כאן. ועוד.

(30) להעיר מפרשי לעיל עה"פ (בראשית ד, טו) לכן כל הורג קין: זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם כו'.

ו. עפ"י ווערט פארענטפערט (בפש-טות) נאך א שאלה: רש"י האט (שוין פריער) מפרש געווען³⁷ „יפה תפילת החולה מתפלת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל“. און ס'איז מובן, אז דאס איז לאו דוקא ביי א חולה, נאר אין יעדן פאל ווען אימעצער נויטיקט זיך אין א ישועה אדער הצלה, איז זיין תפלה „יפה“, „קודמת להתקבל“ ווי די תפלה וואס א צווייטער וועט פאר אים מתפלל זיין.

ולפ"י צריך ביאור: פארוואס האט יעקב מתפלל געווען פאר זיי און האט זיי נישט געזאגט, אז זיי אליין זאלן פאר זיך מתפלל זיין — „מעתה (אינכם) חסרים כלום אלא תפלה) עליכם להתפלל“ (וכו"ב)?

[און אעפ"י אז יעקב האט געהאלטן אז די צרה (פון שיקן בנימין קיין מצרים) רירט אז בעיקר אים, יעקב'ן — „וקראהו אסון וגו' והורדתם את שיבתי ביגון שאולה“; „ואני כאשר שכלתי שכלתי“ (און דאס וואס יעקב האט געזאגט „הריני מתפלל עליכם“, י"ל אז דאס מיינט ער אויף זייער פעולה ומעשה וכהמשך בהפסוק) — אבער ס'ס האבן זיי דאך געדארפט געהאלפן ווערן דורך דער תפלה, אז זיי זאלן האבן רחמים בעיני האיש, האט יעקב גע-דארפט זאגן אז עכ"פ אויך זיי זאלן מתפלל זיין?³⁸]

דערפאר האט זיי יעקב געזאגט³⁵ „אם כן אפוא“: אויב דאס איז כדבריהם, אז ס'איז נישט קיין צרה נאר א דבר הרגיל בטבע, איז בהתאם דערמיט „זאת עשו קחו מזמרת הארץ“ אויף צו מפיס זיין דעם איש מיט א דורון ע"פ דרכי הטבע, „וכסף משנה קחו גו' ואת אחיכם קחו גו'“.

און צו דעם האט יעקב (ממשיך ומוסיף געווען „ואל-שדי יתן לכם רחמים — מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה“, אז אויך לשיטתכם וועגן דעם מצב אז „אינכם חסרים כלום“ — נאכן באווארענען דעם דורון וכו' פעלן טאקע נישט מער קיין פעולות בדרכי הטבע — „אלא“ סידן דער ענין התפלה, ווייל אויך במצב כזה און נאכן מסדר זיין אלע ענינים בדרך הטבע מוז מען נאך אלץ אנקומען צו תפלה (ובפרט, כנ"ל, אז יעקב האט יע חושש געווען פאר א צרה), ובמילא — „הריני מתפלל עליכם“:

ועפ"י יומתק: וויבאלד אז לפי דברי השבטים איז עס נישט קיין צרה, האט יעקב פאר זיי³⁶ ארויסגעבראכט דעם תוכן התפלה בלשון של ברכה „ואל-שדי וגו'“.

שהוא „אחי יוסף“ (פרשתנו מב, ד ובפרש"י), „אחי מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה“ (שם, לח), וכן ה' אצל רחל (אמו) שמתה בדרך (וישלח לה, יט), איך הוחזקה הסכנה בדרך למשפחה זו.

משאיכ השבטים שידעו שהדרך לא ה' הסיבה להאסון שאירע ליוסף, איך מובן דהליכת בנימין בדרך אינה נחשבת בעיניהם „כשעת הסכנה“ — ראה בכ"ז לקו"ש ח"ה ע' 216 ואילך.

(35) מג, יא.

(36) או: שלכן נאמר בכתוב רק ענין זה — התוצאה של התפלה — ממה שיעקב אמר להם.

(37) וירא כא, יו.

(38) להעיר משינוי הלשונות בתנחומא (הגל' הערה 5): אף יעקב כששלח את בניו למצרים נתפלל עליהם כו' — שזוהו משמע קצת שהתפלה היא בעבור בניו (לא בעבורו) ועד"ז לפי הביר שם: משאיכ לפי התנחומא להלן „עד שלא תבוא לך הצרה הוי מקדים והתפלל כו' תדע שהרי יעקב אבינו עדיין ה' בנימין אצלו כו'“, משמע שהתפלה היא על צרת עצמו. ואכ"מ.

„ומדרשו מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי שלא שקטתי מנעורי כו“; נאכ- מער — ניט בלויז צו די פריערדיקע צרות נאר אויך א שייכות צו די קומענ- דיקע יסורי הגלות פון כלל ישראל, ווי יעקב האט געזאגט⁴⁰ בתחילת הליכתם למצרים „רדו שמה, ולא אמר לכו רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצ- רים כמנין רדו“.

ויל אז דאס איז פארבונדן מיט דעם חילוק כללי צווישן יעקב און די שבטים: יעקב אלס איינער פון די ג' אבות של כל עם ישראל, „זעט“ אלץ וואס פאסירט מיט אים. און אלע מאורעות וועלכע האבן א שייכות מיט אים — דעם „סימן לבנים“, ווי דאס איז נוגע צו בניו און צו די דורות שלאחריי — ביז אז אויך דער „רדו“ וואס ער זאגט לבניו איז „מעשה אבות“ וואס איז א „סימן“ צו די מאתים ועשר שנים פון די אידן אין שעבוד מצרים.

די שבטים אבער, וויבאלד אז זיי זיינען „בנים“ ניט קיין אבות (פון כללות עם ישראל)⁴¹, האבן דערין ניט געזען קיין ענין כללי דכללות עם ישראל, נאר א פרטי, אז עונש אויף יעדערן פון זיי בפרטיות (אויף מכירת יוסף⁴²).

ובאופן אחר ובסגנון לשון החסי- דות⁴³: די שבטים, זייענדיק „מרכבתא תתאה“ פארבונדן מיט עולמות בייע,

וע"פ הנ"ל איז דאס מובן בפשטות: לויט די רייד פון די שבטים איז דאס ניט קיין אויסערגעוויינלעכער מצב וואס פאדערט א תפלה מיוחדת, און יעקב קען שיקן בנימין מיט זיי, און זיי וועלן אים געוויס צוריקברענגען (צוזאמען מיט שמעון⁴⁴): יעקב האט אבער גע- האלטן, כנ"ל, אז תפלה מוז סייז זיין אויך במצב כזה (ומה גם לפי האמת, ווי יעקב האט געפילט), אבער וויבאלד אז זיי פילן זיך ניט ווי אזעלכע וועלכע מוזן האבן תפילה ובמילא — איז זייער תפלה „יפה“, דערפאר איז „הדיני מתפלל עליכם“.

ז. מהענינים דיינה של תורה בפרשי:

אע"פ אז דאס וואס די שבטים האבן געזאגט אז ס'איז ניט קיין מצב של צרה, איז נאר געווען כלפי יעקב, אבער ביי זיך אליין האבן זיי, אזוי ווי יעקב, גע- האלטן אז דאס איז א צרה — אנרופענ- דיק עס כנ"ל „על כן באה אלינו) הצ- רה הזאת“ — פונדעסטוועגן איז אין דעם פאראן א חילוק צווישן די שבטים און יעקב:

די שבטים האבן געקוקט אויף דעם ווי א צרה פרטית וואס קומט אויף זיי אלס אן עונש פאר אן אשמה פרטית (זייער פארקויפן יוסף⁴⁵) — „אבל אשמים אנחנו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו ע"כ באה אלינו הצרה הזאת“⁴⁶,

אבער יעקב האט דערין געזען א מצב וצרה כללית בהמשך צו די פריערדיקע צרות (ווי רש"י בריינגט בנדון זה

(40) מב, ב ובפרשי.

(41) ראה תו"א ר"פ וז"א. לקיש ח"י ע' 97.

וראה לעיל ע' 206.

(42) וצע"ק מעשרה הרגיו מלכות שלכאורה הוא ענין דכלל ישראל. וראה מקרא מפורש (עמוס ב, ו): מפעני ישראל ג' מחרם בכסף צדיק, דלכמה מפרשים קאי אמכירת יוסף (זהר חדש ר"פ וישב.

ועוד).

(43) ראה תו"א ויצא כד, א (ובאוה"ת שם רכו, ב). לקו"ת צו יו, רע"א וסע"ב. ועוד.

(39) להעיר מ"מעשי ה" פרשתנו שם ד"ה עוד יתכן דו"אמרו איש אל אחיו (אבל אשמים כו') — היינו „שמעון ולי“.

ווערט דער פסוק גופא אויסגעטייטשט
בשייכות צו די גליות פון אידן [ואל-ש-
די יתן לכם רחמים. . לפני האיש
הקב"ה כו' ושלח לכם את אחיכם אלו
עשרת השבטים אחר ואת בנימין זה
שבט יהודה ובנימין ואני כאשר שכלתי
בחורבן ראשון שכלתי בחורבן שני. .
לא אשכול עוד]

איז מובן אז דערפון נעמט מען א
הוראה בכל הזמנים:

לכל לראש איז די הוראה, אז אין יעדן
ענין וואס א איד טוט, אפילו ווען ביי
אים זעט עס אויס ווי א דבר טבעי, זאל
א איד ניט טראכטן אז ער דארף טאן
בלויז דאס וואס עס קוקט אויס נויטיק
לויט די דרכי הטבע, און חוץ דעם, אינו
חסר כלום — נאר ער דארף וויסן אז
ער מוז אנקומען צו תפלה, און ניט ווי א
צוגאב-זאך, נאר אלס אן ענין עיקרי [און
אויב ער טראכט ח"ו אז "אינו חסר
כלום", איז דאס א חסרון נוסף, און ער
דארף אויך אויף דערויף מתפלל זיין].

און אע"פ אז ביי אידן פאדערט זיך
עשי' ופעולה בדרכי הטבע — היות דער
אויבערשטער האט דאך אנגעזאגט
„וברכך היא בכל אשר תעשה“⁴⁴, דארף
אבער א איד וויסן דעם אמת, אז זיין
פארבונד מיט טבע איז ניט מער ווי א
לבוש חיצוני, און אז ער איז פארבונדן
מיטן שם הוי' שלמעלה מהטבעי.
דעריבער איז ביי אים דער עיקר צו
מתפלל זיין למי שהעושר שלו⁴⁵, בנוגע

האבן געזען די ענינים ווי זיי האבן א
שייכות מיט טבע און פרטי הגבלות פון
וועלט; אבער יעקב וואס איז געווען פון
„מרכבתא עילאה" דאצילות, העכער פון
וועלט, האט געזען אין יעדער זאך ווי
עס איז העכער פון די הגבלות פון טבע
העולם.

ח. ענין הנ"ל האט אויך א שייכות צו
חנוכה (פ' מקץ ווערט אלעמאל
געלערנט (און געליינט) אין די טעג פון
חנוכה):

כאטש אז עניני ישועה והצלה וועל-
כע זיינען פארבונדן מיט ימי חנוכה זיי-
נען בדרך כלל געקומען דורך נסים
ונפלאות, י"ל קס"ד, בחיצוניות קען
אויסזען אז עס זיינען געווען נסים וועל-
כע האבן א פארבונד מיט טבע" (די
הצלת ישראל פון מלכות יון וועלכע
איז געקומען ע"י מלחמה, ובלשון
הרמב"ם⁴⁶, „ריחם עליהם אלקי אבותינו
והושיעם מידם והצילם וגברו בני
חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום
והושיעו ישראל מידם").

דאס איז אבער אזוי נאר בחיצוניות,
באמיתיות זיינען דאס געווען נסים
גלויים וועלכע זיינען געווען לגמרי
העכער פון טבע: גבורים ביד חלשים
וכו'.

ט. די תורה איז דאך נצחית בכל עת
ובכל זמן, ובפרט „מעשה אבות" וועלכע
זיינען געווען „סימן לבנים" לגלות
מצרים וכו', ובמיוחד אז אין מדרש⁴⁷

44 ראה שער האמונה פט"ז (ל, א"ב).

45 אף שבפרטיות היו בזה כמה דרגות: נסים
נפלאות וישועות — ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע'
366 ואילך.

46 ריש הל' חנוכה (רפ"ג).

47 ב"ר פצ"ב, ג. הובא ברמב"ם ובבחי עה"פ.

48 ראה טו, יח. ובספרי שם: וברכך. . יכול
בטל ת"ל בכל אשר תעשה.

49 ראה בכ"ז לקו"ש שם ע' 370. וש"נ.

50 נדה ע, סע"ב. וראה דרמ"צ קו, סע"א ואילך.
ובכ"מ.

בניסו⁵³, נסים-וועלכע זיינען פארבונדן מיט דעם אויבערשטן אליין, שלמעלה מהטבע לגמרי⁵⁴.

ביז צו די נסים ונפלאות וואס וועלן זיין בביאת משיח צדקנו, וואס „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות“⁵⁵ במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ מקץ, שבח חנוכה, תשמ"ה)

פרנסה, און עד"ז בכל עניניו ודרכיו, סיי גשמיות'דיקע און סיי רוחניות'דיקע⁵¹.

און דעמאלט איז ער זוכה צו זען אז זיינע ענינים טבעיים זיינען ניסים וועלכע זיינען מלובש אין טבע, און ער קומט צו אויך צו דער הכרה פון די נסים אויף וועלכע עס שטייט עושה נפלאות לבדו⁵², אז „בעל הנס אינו מכיר

53) נדה לא, א.

54) ראה אוה"ת (יהל אור) לתהלים ס"ע קנג ואילך ובהנסמן שם. ד"ה כימי צאתך תשליח. ועוד.
55) מיכה ז, טו. וראה אוה"ת למיכה שם ע' תפ"ז.

51) ראה נדה שם: מה יעשה אדם ויחכם ירבה בישיבה וימעט בסחורה כר' (ונוסף לזה:) יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו. ע"ש.
52) תהלים עב, יח.

חנוכה

„והדליקו“ איז געווען נאך דעם ווי „פנו את היכלך וטהרו את מקדשך“. און אזוי איז מוכח אויך פון דעם וואס עס שטייט בכמה מקומות^א אז דער שם חנוכה איז ע"ש חנוכת המזבח והמקדש (נאכדעם ווי די יוונים האבן מחלל געווען דעם מקדש). קומט אויס, אז בכ"ה בכסלו^ב — ובמילא אויך הדלקת הנרות (וואס האט זיך אנגעהויבן בכ"ה בכסלו) — איז שוין געווען נאך דעם ווי „פנו . . וטהרו“.

א. אין דעם נוסח פון „ועל הנסים“ פון חנוכה זאגט מען: „ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך“.

איז ידוע אין דעם די שאלה: וואס מיינט „והדליקו נרות בחצרות קדשך“ — מקום המנורה איז דאך (ניט אין חצר המקדש, נאר) בפנים, אין היכל?

דער חתם סופר^א פארענטפערט עס לויטן פסק הרמב"ם^ב אז „הדלקת הנרות כשירה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן“. און וויבאלד די יוונים האבן מטמא געווען דעם היכל — „היכל המלא גלולים“ — איז „עד^ג שפינו את היכלך וטהרו את מקדשך . . לא הדליקו נרות בפנים אלא בחצרות קדשך בעזרה“^ד.

[און דערפאר איז דער נס נתפרסם געווארן צו אלע אידן — „שכל ישראל ראו הנרות דולקים ח' ימים“^ה, ווארום אויב מ'האט די מנורה געצונדן אין היכל, וואלטן בלויז די כהנים געקענט זען דעם נס].

אבער לכאורה צ"ע בתירוץ:

א) פון פשטות הלשון „באו . . ופנו . . וטהרו . . והדליקו“ איז משמע, אז דער

להרב קאפח (ירושלים תשמ"א) קרוב לסופה: אחר כן באו בני חשמונאי לבית המקדש . . וטהרו את העזרה . . ויבקשו שמן כו'.

(6) מרדכי ואור זרוע (הל' חנוכה ששכ"א) — הובאו בדרכי משה לטא"ח ר"ס עתר. שבלי הלקט (ענין ר"ח) סי' קעד. ועוד (ראה הנסמן באנציקלופדי תלמודית שם ע' רמב. לקוש ח"י ע' 279 בהערה. ח"כ ע' 633 בהערה).

(7) שאו כבר התחיל חינוך המזבח והמקדש, ע"ד חנוכת המזבח דמשכן וחנוכת הבית דשלמה (ראה מגילת תענית פ"ט. פסיקתא רבתי פ"ז בתחלתו. ועוד. וראה לקו"ש שם). וכן מפורש ביוסיפון פ"ב (וכן בס' חשמונאים^א ד, נב ואילך). וראה ח"י חת"ס לשבת כא, ב ד"ה ולדידי.

אבל להעיר דלפ"ש הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ב) שנצחון המלחמה ה"י בכ"ה בכסלו (וראה הנסמן בלקו"ש ח"י ע' 143. ח"כ ע' 446. ועוד), צ"ע אם אפשר לומר שהספיקו לפנות ולטהר כו' בו ביום קודם הדלקת המנורה. ואפילו לדעת המאירי שבת שם [וכ"ה במאמרי אדה"ז — תקס"ג (ע' נז). שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ג. סהמ"צ להצ"צ ריש מצות נ"ח (עא, א). ועוד. וכן מוכח בלקו"ש צו טז, א (ותי"א ס"פ וישב)] — דנצחון המלחמה ה"י בכ"ד בכסלו, צ"ע ג"כ אם אפ"ל כן.

(*) וצ"ע במגילת תענית שם: ובנו כו' והיו מתעסקין בו שמונה ימים. דמשמע לכאורה שהחינוך התחיל רק לאחר ימי' ימים (וכ"כ בורע יעקב לשבת שם (שהובא בחת"ס שם). וכן משמע באור זרוע שם). ואולי הכוונה כ-מתעסקין בו^א — בהחינוך. (**). הוזכר בס' בה"ג הל' סופרים. וראה לקו"ש חט"ו ע' 368 הערה 17 ע"ד ספר זה.

(1) בדרשות שלו (קלוזש תרפ"ט. ירושלים, תשכ"א) טז, א.

(2) הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ז.

(3) ל' החת"ס שם.

(4) ראה רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"ה. ועוד.

(5) וכן פשטות הלשון במגילת אנטיוכס (נדפסה בכמה סידורים. ועיין בהנסמן באנציקלופדיא תלמודית ע' חנוכה ע' שסא הערה 818 ובמבוא אלי